

firmandum, ejusque fidem exigendam, quam habuerit Romana et universalis Ecclesia cum Pontificibus Summis tam constanti traditione et consensu id tradentibus? Quod si hoc rex intendit, et ad hanc fidem suos obligat, fateatur necesse est, in hoc juramento non pro temporali tantum jurisdictione, sed pro primatu spirituali pugnare.

4. *Eadem veritas alia ratione confirmatur.* — Quod alio etiam modo evidenter declaro. Nam contrarationem naturalem est dicere, non posse quempiam absolvi a promissione juramento confirmata per materiæ mutationem, illam auferendo et quasi irritando. Nam, licet quis juramento promiserit reddere depositum, si alter cedat juri suo, depositarius juramento absolvetur. Unde si talis mutatio per superiorem potestatem fiat, æque tolletur fidelitatis obligatio. Quod etiam Triphon. J. C. agnovit in l. *Bona fide*, ff. *Deposit.*, dicens, si quis accepit depositum sub fide reddendi illud domino, et dominus postea a prætore damnatus sit, ejusque bona fuerint publicata, liberari depositarium a fide reddendi depositum eidem domino, et in publicum illud deferri debere. Quia, ut infra dicit, *ratio justitiæ postulat ut fidelitas servanda in contractu non sit spectanda ex solo respectu inter contrahentes, sed etiam respectu aliarum personarum, ad quas id, quod geritur, pertinet.* Quod maxime verum est, ubi auctoritas superioris et publicum bonum intervenit. Neque dubitavit, ut opinor, rex similem potestatem in regno suo exercere, subditum, verbi gratia, in crimine læsæ majestatis inventum, bonis privando, et consequenter actiones omnes, seu promissiones omnes illi factas, vel in se aut fiscum suum transferendo, vel certe omnino eas simpliciter irritando, seu debitoribus condonando, vel remittendo, ex quo necessario sequitur ut, licet essent juramento confirmatæ, debitores a juramento absoluti maneat. Ergo negari non potest quin hic modus absolvendi a juramento honestus et validus esse possit, si in absolvente sit potestas, vel de materia juramenti, vel de jure creditoris seu domini aut promissarii disponendi. Ergo vel potestas absolvendi vasallos a juramento facto regi hæretico, vel pernicioso subditis christianis, injustissime et contra omnem rationem negatur Summo Pontifici; vel non ex alio fundamento negatur, nisi quia non creditur habere potestatem ad coercendos et puniendos reges temporales. Et ita hæc pars ad superiores revocatur, et aperte continet professionem erroris contra primatum

Pontificis, et assertionem hæreticam de primatu regis, ejusque absoluta exemptione ab obedientia Pontificis, maxime quoad vim coactivam per temporales pœnas.

5. *Juramentum hoc ex se non obligare.* — Denique non omitam advertere (quia rex non generatim de juramento, sed de hoc juramento loquitur), in vero et catholico sensu, menti tamen regis contrario, dici potuisse, neminem posse ab illo juramento jurantem absolvere, quia, videlicet, nemo absolvi potest proprie, qui ligatus non est; illud autem juramentum non ligat jurantem, quia non potest juramentum esse vinculum iniquitatis, quale illud esset, et ideo nemo potest ab illo solvi. Nihilominus tamen potest declarari absolutus, seu non ligatus, quod speciali auctoritate potest facere Pontifex, satsque id fecit, quando declaravit juramentum esse illicitum, et æternæ salutis contrarium. Inde enim non solum sequitur non esse præstandum, sed etiam si factum sit, non esse observandum. Unde fit etiam, ut in alio sensu possit Pontifex ab illo juramento jam facto absolvere, id est, a peccato in talis juramenti exhibitione commissio, dummodo digna illius pœnitentia tanquam necessaria dispositio præcedat.

6. *Jurandi hæc forma regi supremam potestatem spiritualem tribuit.* — Secundo, in eadem parte fit confessio supremæ potestatis regis in spiritualibus, ejusque exemptionis a Summo Pontifice, his verbis: *Quod juramentum agnosco recta ac plena auctoritate esse mihi legitime ministratum.* Et postea his verbis juramentum confirmatur: *Hæcque omnia plane et sincere agnosco et juro.* Quod enim illa confessio in verbis illis contineatur, constat primo ex illis particulis, *plena auctoritate*; quamvis enim ex industria vox *suprema* vitata sit, ne forte simpliciores deterreret, nihilominus vox *plena* ex mente regis, satis ex toto discursu intellecta, pro æquipollenti posita est; non enim dicitur esse ex plena auctoritate illud juramentum, nisi quia nulla est inter homines potestas quæ illud impedire, prohibere aut auferre valeat; hæc autem est suprema potestas. Deinde cum juramentum ipsum sit expresse contra Papæ potestatem, cum additur plena potestate legitime ministratum, evidenter significatur, potestatem regiam, juramentum ministrantem, esse vel superiorem potestate Papæ, vel illi æquivalentem. Quod ergo rex in aliis locis expresse profitetur, hic tecte et in ipso usu potestatis usurpatæ involvit. Unde qui tali juramento consentit, plane jurat,

actum usurpatæ potestatis, esse actum legitimæ potestatis, quod est apertum perjurium, et confessioni catholicæ fidei contrarium. Ac denique ex his etiam verbis convincitur rex, non exigere in hoc juramento solam obedientiam civilem, cum recognitionem et confessionem plenariæ potestatis suæ ad decernendum contra potestatem Papæ expostulet.

7. *In ultimis juramenti verbis iteratur professio omnium errorum præcedentium.* — *Ex alio capite ostenditur ibi perjurium committi.* — Tertio, in ultimis verbis novum juramentum additur hujus tenoris: *Hancque recognitionem et agnitionem facio cordialiter, voluntarie et vere, in vera fide Christiani veri, sic me Deus adjuvet.* Quæ est nova confirmatio et repetitio omnium præcedentium errorum, et confessionis, non solum externæ, sed etiam internæ eorum, ut jurans vel ab interna infidelitate, vel a perjurio excusari non possit. Et præterea expendo particulam illam *voluntarie*, quæ apertum mendacium involvit, quod sufficit ut sine perjurio jurari a Catholicis non possit. Nam est evidens, ipsos non voluntarios, sed coactos minis et terroribus juramentum præstare. Quia, ut ipsemet rex paulo antea dixerat eos, *si tali juramento renuntient, in discrimen amissionis vitæ, et fortunarum miserere compingi et contrudi*¹, quomodo ergo vere jurare possunt se voluntarie tale juramentum præstare? Illud enim *voluntarie* ibi non significat quæcumque voluntatem, sed illam, quæ metu gravi et potenti violentia humana coacta non est, quamque jurans haberet, etiam si non cogeretur; sciunt autem Catholici se non habere talem voluntatem, et rex ipse hoc non ignorat; ergo ex hoc etiam capite juramentum iniquum est, quod perjurium in hoc involvit et exigit.

CAPUT VI.

RATIONES, QUIBUS JURAMENTUM DEFENDITUR, EXPENDUNTUR.

1. Hactenus *partite et minutatim*, ut, optare se eisdem verbis rex declaravit, juramentum refutavimus, ejusque deformitates ostendimus; nunc, ne contra inauditam partem, quæ regis etiam est querimonia, sententiam dicere videamur, necessarium duximus, quidquid in defensionem juramenti vel rex indicat, vel nos cogitare potuimus, in examen ad-

¹ In Apol., pag. 5.

ducere, ut inde evidentiùs constet augeri potius inde juramenti damnationem, quam defendi vel excusari.

2. *Regis fundamenta.* — Primo ergo objici nobis potest auctoritas regia, quæ verbis expressis, ac sæpius repetitis, nihil aliud quam obedientiam civilem, ejusque professionem a subditis suis per juramentum illud exigere voluisse affirmat. Ita repetit sæpe tam in Apologia quam in Præfatione. Nam in pag. 4 se inquit satis ostendisse, nihil ultra per juramentum desiderasse, quam ut de subditorum fide et constantia securus fieret, *quam propter conscientiam, ait, mihi præstare tenebantur*¹. In Præfatione sæpius et apertius non solum id affirmat, sed etiam probat hoc fere modo: Cum Parlamentum inferioris domus clausulam inseruisset juramento, *qua Pontifici excommunicandi mei potestas adimebatur, illam protinus deleri volui*; ergo hinc licet colligere, *quanta sollicitudine cavebam, ne quicquam hoc jurejurando contineretur, præter fidelitatis illius, civilisque et temporalis obedientiæ professionem, quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit.* Probatio hujus illationis talis ex eodem loco colligitur, quia, sublata a juramento abjuracione potestatis Pontificis ad regem excommunicandum, nihil in eo relinquebatur præter civilem obedientiam et fidelitatem. Nam si quid argui potest, maxime, *quod abdicandorum regum jus Pontifici denegatur et abjuratur; at hoc justissimum est, nec excedit civilem fidelitatem; ergo.* Probatur minor primo, quia tale jus *nullo legitimo modo Pontifici est acquisitum, sed per Paparum injustam usurpationem et violentiam sæcularem vendicatum*, quod in Præfatione sæpe repetit, et præsertim pag. 22 ait, probandum in Apologia sumpsisse, illam usurpationem Pontificum cum Scripturis, Conciliis et Patribus repugnare. Secundo, quia talis abdicatio seu depositio regum, *excommunicationis, quæ spiritualis censura est, fines longe lateque excedit*; non potest ergo excommunicatio Pontificis justam ac legitimam causam subditis ministrare, ut quicquam in regem vel ejus imperium moliantur. Hæc fere rex in illo loco.

3. *Tria consecutaria inde deducta.* — Et ex hoc fundamento tacite infert, tum ibi, tum in aliis locis, non posse subditos absolvi per Pontificem ab obedientia civili debita regi, quia non potest Pontifex deponere regem a gradu et do-

¹ Pag. 11, 12, 13 et 14.

minio suo; ergo nec postest facere quin obedientia illi debeatur, quia jure naturali debita est, quod jus Papa tollere non potest. Hoc est enim quod illis verbis rex significare voluit, *quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit*. Simili modo infert, non posse Pontificem subditos a juramento fidelitatis absolvere, quia materia illius juramenti, quæ est obedientia civilis et promissio ejus, est immutabilis, et semper honesta, cum sit jure naturæ debita; ergo nulla humana potestate fieri potest, quin juramentum illius semper obliget. Probatur consequentia, quia non potest quis a juramenti obligatione, sub qua aliquid promittit, absolvi, nisi prius promissio ipsa, seu materia ejus remittatur aut irritetur, quia vinculum juramenti per se inviolabile est, et jure maxime divino et naturali obligat; cum ergo huic juramento materia subtrahi non possit, profecto nec juramentum ipsum solvi potest. Tertio, hinc etiam colligit, multum differre inter hoc ultimum juramentum, et antiquum primatus juramentum, quia in illo potestas etiam spiritualis abjurabatur, in hoc vero tantum potestas temporalis, quam in reges usurpat. Unde in Præfatione valde reprehendit Bellarminum, quia, ut ait, *evincere nititur, hoc fidelitatis juramentum nihil esse, præter antiquum illud primatus juramentum, nunc recens verbis obscurioribus, et per ambages circumlocutionum formatum*, etc. Hinc denique in principio Apologiæ dicitur, *non in alium finem constitutum esse hoc juramentum, quam ut non modo inter fideles subditos, et perfidos proditores, sed etiam inter ipsos Pontificios, qui fidelitatem regi servandam esse crederent, et eos qui, prætextu disparis religionis contra regem conjurare, licitum esse arbitrarentur, discrimen aliquod extaret*. Unde infra concludit, *juramentum hoc eo fine constitutum fuisse, ut instar pignoris et auctoramenti subditorum erga ipsum fidei foret*. Nihil ergo præter civilem obedientiam continet.

4. *Ultimum probationis genus*. — Tandem ad hunc locum spectat aliud probationis genus, quod in Apologia in principio impugnationis epistolæ Bellarmini rex inducit, ducendo ad inconveniens. Quia qui hoc juramentum recusandum esse docet, necesse est ut proditoriis et absurdis positionibus implicet subditos, quos ab hoc juramento arcere contendit. Numeratque quatuordecim propositiones ejusmodi, quarum omnes vel aliquas ex juramenti reprobatione necessario inferri di-

cit. Quæ autem sint illæ propositiones, infra respondendo ad hanc partem constabit.

5. *Regis fundamento satisfi*. — *Ex titulo juramenti convincitur esse inventum ad discernendos Catholicos a sectariis*. — Hæc sunt quæ ex variis locis et dictis regis in ipsius defensionem colligere potui, quæ licet frivole excusationes sint, et in eodem semper cardine revolvantur, omittendas non censui, tum ut omnibus evidentius sit, nihil officii, quod ad difficultatem aut veritatem ostendendam possit conducere, a nobis prætermitti; tum etiam ut, si fieri potest, rex ipse animadvertat, in re tanti momenti tantique periculi, quam levibus rationibus, maleque fundatis opinionibus se duci sinat. Igitur ad verba regis imprimis dicimus, facta non esse verbis consentanea, magisque factis et rebus ipsis, quam verbis aut promissionibus assentiendum esse. Quid enim interest quod rex affirmet, se nihil aliud quam civilem fidelitatem et obedientiam a subditis suis per illud juramentum exigere voluisse, si ex forma ipsius juramenti et omnibus partibus ejus contrarium evidenter ostenditur? Deinde verbis regis ejusdem verba opponimus. Nam in edicto regio ¹, ubi hæc jurandi formula continetur, titulus illi superscriptus erat: *Ad detegendos et reprimendos Papistas*, id est, Catholicos, et Papæ obediens, ejusque primatum recognoscentes; at vero si juramentum solam fidelitatem civilem, et temporalem obedientiam exigeret, non posset esse signum discernens Papistas a sectariis seu apostatis a Papa; quia obedientia civilis communis est omnibus, nam illi, qui Papæ obediunt, justam obedientiam civilem suis regibus non negant. Ergo tale juramentum non alia ratione datum dicitur ad detegendos Papistas, nisi quia illud admittentes, eo ipso censentur renunciare Papæ, ejusque potestatem abjurare; et e contrario qui illud recusant, eo ipso ostendere se fideles et obediens Papæ; non ergo datur propter solam civilem obedientiam; nam (ut ipse etiam rex totis viribus contendit) obedientia civilis non pugnat cum Romana religione, ac subinde neque cum obedientia Papæ, quam profitentur hi quos rex Papistas vocat.

6. *Ex titulo alterius juramenti colligitur velle regem primatum in spiritualibus*. — *Principalis finis hujus juramenti est abnegatio Pon-*

¹ Refert Bellarminus, in Apologiæ initio, et infra in defensione primi Brevis, etiam in principio.

tificiæ potestatis. — Præterea in eodem edicto regio duo juramenta continebantur ¹, suis titulis distincta: unum enim *de Primatu regis in spiritualibus* inscribatur, quale fuit juramentum sub Elisabetha usitatum, et a Rege Jacobo promissione quadam locupletatum, ut supra in Præfatione notavimus. Aliud vero præscriptum erat, *contra potestatem Pontificis in principes christianos*, quod non est aliud nisi quod nunc rex vocat juramentum fidelitatis; nullum enim aliud in illo edicto ferebatur, neque de alio hactenus mentio facta est; ergo ex ipsa inscriptione constat hoc juramentum continere potius abjuramentum potestatis Pontificis in reges, quam fidelitatem subditorum erga regem. Nam illud est et directe intentum, ut inscriptio ostendit, et proxime ac expresse per verba declaratum, sæpiusque repetitum; aliud autem indirecte ad summum ac remote, seu per consecutionem quamdam in ipso juramento continetur, licet fortasse ab ipso rege fuerit per se ac principaliter intentum. Unde non immerito notare hic possumus et applicare distinctionem scholasticorum, et moralium philosophorum de intentione operantis et operis, et de intentione finis et electione medii propter finem. Rex enim principaliter intendere potuit per hoc juramentum fidelitatem civilem subditorum, et suarum rerum suæque personæ securitatem ac indemnitate; medium autem, quo ad illam obtinendam usus est, fuit abjuratio Pontificiæ potestatis, et ita licet prior finis fuerit fortasse præcipuus in operante, id est, in rege instituyente juramentum, nihilominus in ipso juramento proprius scopus, et quasi objectum ejus, est abnegatio Pontificiæ potestatis, et hoc modo dicimus esse principalem finem operis, id est, talis juramenti, quia est intrinsecus finis, et proxima ejus materia, ut in singulis ejus partibus declaratum est. Et ita quidquid sit de intentione principali regis, de qua non curamus, neque illum mendacii arguere volumus, dubitari non potest quin juramentum ipsum, quo rex ut medio usus est, excesserit terminos obedientiæ civilis, et ad illam muniendam, ultra quam par est, potestatem Pontificiam invaserit, eam abjurando, simul fundamenta fidei evertendo et abnegando.

7. *Confirmatur ex æquivocatione verborum*. — *Potestas civilis subordinatur spirituali*. — Quod ut amplius declarem, adverto, in hac

¹ Bellarminus supra, in posteriori loco.

voce *obedientiæ fidelitatis civilis*, prout rex Angliæ illa utitur, æquivocationem latere, qua possunt facile simplices, et ignorantes decipi. Rex enim talem obedientiam civilem et fidelitatem a suis subditis exigit, quæ nullum in terris recognoscat rege superiore, neque directe, neque indirecte, et quæ in nullo casu, neque propter ullam causam possit per aliquam jurisdictionem in mortali homine existentem impediri aut tolli. Et quia non potest in rege recognosci tam suprema potestas, nisi abnegetur potestas Pontificis, quæ sola poterat esse illa in terris superior, etiam in civilibus, saltem indirecte, ideo ad muniendam suam civilem obedientiam in illo gradu et modo quo illam efflagitat, usus est illo medio abjurandi Pontificiam potestatem. Et ideo verbis dicit, se tantum fidelitatem civilem a subditis exigere, re tamen vera abjuramentum Catholicæ fidei ab eis extorquet. At vero juxta sanam et veram doctrinam, obedientia civilis generaliter dicitur illa, quæ debetur sublimioribus potestatibus temporalibus et civilibus, unicuique in suo gradu, et in sua materia, et intra mensuram suam, juxta illud Pauli, Rom. 13: *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem*. Et illud 1 Petr. 2: *Subjecti estote omni humane creature propter Deum, sive regi tanquam præcellenti, sive ducibus tanquam ab eo missis*, etc. Itaque etiam magistratibus civilibus debetur civilis obedientia, tamen subordinata regibus, qui præcellunt; regibus autem, non recognoscentibus superiorem in temporalibus, debetur etiam obedientia civilis maxima in illo ordine; non potest autem illa non esse subordinata spirituali potestati, si christiana obedientia sit. Quia esse debet juxta mensuram fidei, nam secundum illam tenentur omnes Christiani, sive reges sint, sive subditi, *obedire præpositis suis*, ad Hebr. 13, et præcipue Vicario Christi, cui ipse omnes oves suas subjecit, inter quas reges connumerantur. Ideoque si a rege temporali talis obedientia civilis postulatur, quæ Pontificis obedientiam excludat, jam non est mera obedientia civilis, sed transit in spiritualem et ecclesiasticam. Talis autem est obedientia quam rex Angliæ a suis exigit, ideoque in hac formula juramenti quasi oblitus obedientiæ civilis, totus ad Pontificiam potestatem abnegandam et abjurandam incubuit.

8. *Concluditur postulare hoc juramentum plus quam civilem fidelitatem*. — Unde constat

primo, simpliciter falsum esse quod rex Angliæ dicit, se tantum postulare per hoc juramentum a subditis fidelitatem illam, quam propter conscientiam illi præstare tenentur. Nam propter conscientiam tenentur subditi, ut Christus dixit, reddere Cæsari quæ sunt Cæsaris, et quæ sunt Dei Deo, et consequenter etiam Vicario Christi quæ sunt illius; et quia singulari modo et titulo ad Deum pertinent, ideo sub posteriori membro verborum Christi continentur. Quapropter sicut Cæsare contra Deum præcipiente, potius est obediendum Deo quam hominibus, ut dixit Petrus, Actor. 4 et 5, ita, licet Christiani in conscientia teneantur obedire regi tanquam præcellenti in suo ordine, non tenentur tamen neque possunt illi obedire præcipienti abjuratorem Pontificiæ potestatis, neque etiam tenentur illi obedire contra debitam Pontifici obedientiam, quæ altioris est ordinis, cui civilis obedientia ita est subordinata, ut in certis casibus vel ex justis causis interdum illi cedere debeat. Ergo falsum est in juramento nihil a subditis regis postulari, nisi quod ipsi in conscientia præstare tenebantur.

9. *Latenti regis objectioni occurritur.* — Quod autem paulo post in sua Præfatione, mutatis nonnihil verbis, repetit, nihil in hoc juramento contineri præter fidelitatis civilisque obedientiæ professionem, quam natura ipsa omnibus sub regno nascentibus præscribit, caute et attente legendum est. Nam continet objectionem, et latentem errorem. Objectio est supra facta, quia obedientia et fidelitas jure naturali debetur regibus; ergo debetur independentem a Pontifice; unde non magis potest ipse illam mutare quam jus naturæ, nec magis ab illa solvere quam a naturali jure. Error autem vel deceptio latens est, quia non altiori modo judicandum putat de obedientia civili inter Christianos quam inter ethnicos, nam utrique debent suis regibus illam obedientiam civilem, quam ipsa natura præscribit, ideoque sentit non aliis terminis, neque aliis regulis definiendam esse obedientiam civilem, a Christianis, suis principibus præbendam, quam ab ethnicis, suis regibus debitam. Atque hanc fuisse regis mentem facile sibi persuadebit, qui alia ejus clariora verba, quæ in Præfatione, pag. 24, contra Bellarminum scripsit, in memoriam reduxerit. Ait enim: *Cum me hæreticis annumeret, et Juliano Apostatæ æquet, extra caulam gregemque Pontificium esse putet, necesse est. Eodem itaque jure ethnicis principibus censendus sum, in quos*

ipse nihil posse Pontificem fatetur. Ex hoc ergo principio, in verbis aliis significare voluit, sicut Papa non potest regem ethnicum deponere, nec ejus subditos ab illius obedientia absolvere, ita neque posse suos subditos a sua obedientia et fidelitate liberare, ideoque nihil in juramento postulare, nisi quod ipsa natura omnibus sub regno nascentibus imposuit.

10. *Qualis sit obedientia civilis subditorum fidelium.* — Veritas autem catholica docet, licet fides et gratia non destruant naturam, perficere tamen illam, et sub altioribus regulis ac legibus illam constituere, et ideo obedientiam civilem inter Christianos, licet ex lege naturæ oriatur, nihilominus definiri et limitari ad obedientiam civilem tali statui consentaneam, et fidei ac religioni non repugnantem, et justis Ecclesiæ legibus ac præceptis subordinatam. Ac propterea obedientiam civilem inter Christianos non esse æquiparandam in omnibus cum obedientia civili inter ethnicos, vel inter homines, qui pura naturali prudentia sine ullo fidei lumine gubernari possent. Quia ethnici vel infideles non baptizati non ita subjiciuntur Pontifici et legibus Ecclesiæ, sicut Christiani, et ideo in multis casibus possunt christiani principes, etiam in temporalibus supremi, prohiberi per Pontificiam legem, ne suis subditis aliquid imperent etiam in materia civili, in quibus principes ethnici cogi non possunt, quia in gremio ovium non sunt, neque unquam introierunt. Rex autem Jacobus (ut in libro primo probavimus), licet a crimine infidelitatis, seu hæresis, et apostasiæ excusari non possit, non ideo in exemptione ab obedientia Pontificis est ethnicis annumerandus, nam ratione baptismi characterem in se delere non potest, ita neque a debito obedientiæ Ecclesiasticæ eximi potest, etiam si millies jugum confringat, vincula rumpat, et dicat: Non obediam. Poterit enim facto resistere, et non obedire; apud Deum autem semper erit inobedientiæ non tantum suæ, sed etiam suorum reus. Quapropter, cum dicit, *in hoc juramento nihil contineri præter obedientiam et fidelitatem civilem, quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit*, si id intelligat (ut videtur) de obedientia soluta ab omni regula et directione fidei, qualis etiam inter ethnicos recta ratione utentes esse potest, eo ipso satis confitetur sui juramenti errorem, et perversitatem quam involvit, quia talem obedientiam civilem exigit, quæ ecclesiasticam excludat, et illi præ-

feratur; si vero sano modo velimus interpretari obedientiam civilem, quam omnibus sub regno nascentibus natura præscribit, sic falsum erit nihil aliud in illo juramento contineri, ut patebit respondendo ad objectionem quam ex verbis illis confecimus.

11. *Obedientia, regibus debita, est de jure gentium.* — *Qua ratione de jure naturali dici queat.* — *Aliquando non obligat.* — Respondemus enim fidelitatem et obedientiam civilem regibus datam, licet fundata sit et radicata in jure naturali, verius et proprius dici esse de jure gentium, quia non est immediate de jure naturali, sed supposita hominum conjunctione in uno politico corpore, et communitate perfecta. Vel certe ad summum dici potest esse de jure naturæ, supposito pacto et conventionem inter ipsos homines, sicut est de jure naturali obligatio voti ad Deum, vel promissionis ac juramenti inter homines, ut supra in lib. 3, et libro etiam 3 de Legib. late declaravi. Atque hinc fit, obligationem obedientiæ civilis quoad materiam et modum non esse æqualem in omnibus hominibus, qui sub regno nascuntur, sed in unoquoque esse juxta regni primævam institutionem et conditionem pacti et fœderis inter regem et populum, quæ vel per scriptas leges, quæ alicubi *fora* vocantur, vel per consuetudinem memoriam hominum excedentem constare solet, Et inde etiam fit ut vinculum talis fidelitatis seu obedientiæ, vel interdum non obliget, vel etiam aliquando rescindi possit, juxta conditiones in primo fœdere inter regem et regnum, vel expresse positas, vel ipso jure naturæ exigente intime inclusas. Et sic non obligat illa obedientia ad parendum regi præcipienti illicita, vel saluti animæ contraria. Tantaque potest esse perversitas regis contra commune bonum reipublicæ, vel contra fœdera, et conventionem cum regno factam, ut totum regnum communi concilio possit pacta rescindere, et regem deponere, et ita se ab illius obedientia et fidelitate civili liberare, ut supra, c. 5, diximus.

12. *Civilis obedientia in subditis christianis a fide divina limitatur.* — Ita ergo in bono sensu etiam Christiani, qui sub regno nascuntur, dici possunt habere a natura præscriptam regum suorum fidelitatem, modo tamen communi juri gentium christiani et catholici orbis, vel potius divino juri et fidei accommodato. Hic autem modus est, ut civilis obedientia sit subordinata ecclesiasticæ, et ab ea dirigatur, quantum ad ea quæ ad salutem animæ spectant, et consequenter ut vinculum illud,

in quo obligatio civilis obedientiæ fundatur, per Pastorem Ecclesiæ dissolvi possit, si is, qui potestatem civilem habet, illa in subditorum spiritualem perniciem, vel in suam, cum publico aliorum scandalo et detrimento abutatur. In hoc autem sensu falsum est, regem Angliæ solum exigere a suis subditis in hoc juramento illam civilem obedientiam, quam ipsa natura omnibus sub regno christiano nascentibus præscribit, quia in Christianis natura ipsa fide illuminata dictat esse obediendum regibus in civilibus, nisi aliquid contra fidem, vel contra obedientiam ecclesiasticam involvant aut præcipiant, sicut in hoc juramento a rege Angliæ fieri, satis superque ostensum est.

13. *Refellitur quædam evasio.* — Ad signum autem quo rex conatur contrarium suadere, quia clausulam, in qua potestas ipsum excommunicandi abjurabatur, poni in juramento non permisit, respondemus, esto hoc ita sit (de quo propter verbum regis de facto testificantis non dubitamus) nihilominus signum esse insufficientem. Primo quia, licet expressa abjuratio potestatis excommunicandi sublata fuerit, implicita et involuta relicta est. Secundo, quia expresse est posita in juramento abjuratio potestatis Pontificis deponendi regem ex quacumque causa, quantumvis justa, et solvendi subditos a quacumque fidelitate vel obedientia regi debita, aut promissa, vel jurata, quæ potestas non minori certitudine Pontifici convenit, quam potestas excommunicandi. Utrumque ex dictis facile declaratur. Quia duobus modis potest rex contumax, seu rebellis contra religionem, per Pontificem privari potestate regni, et subditi ejus a fidelitate absolvi: uno modo quoad usum tantum, et per modum ejusdem suspensionis; alio modo quoad proprietatem et dominium, et per modum depositionis; et utrumque negat rex Angliæ in hoc juramento, primum quidem in secunda et quarta clausulis juramenti, expressius quam in aliis, aliud vero in toto juramento et omnibus partibus ejus. Doctrina autem catholica utrumque docet.

14. *Pontifex per excommunicationem privat regem jurisdictione regni quoad usum.* — Nam prior modus deprivationis in ipso vinculo majoris excommunicationis intrinsece inclusus est, ut docet Gregorius Papa VII, in capit. *Nos sanctorum*, 15, quæst. 6, ubi ait, eos, qui excommunicatis fidelitate, aut sacramento constricti sunt, *Apostolica aucto-*